

ILJA LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: senoji baltų literatūra ir raštija, lyginamoji folkloristika, leksikografija, baltistikos istorija.

KUR VEDA UŽSIENIO LITUANISTIKOS KELIAS?*

Šio teksto pavadinimas baigiasi klaustuku, kuris verčia iškart prisipažinti: autorius į iškeltą klausimą atsakymo (optimistiško) neturi. Klausimas *Kur veda užsienio lituanistikos kelias?* yra retorinis. Jis skatina apmąstymą ir bendrus pasvarstymus, kuriais buvo pasidalyta 2017 m. balandžio 6 d. konferencijoje *Lituanistika (baltistika) šiuolaikiniuose ugdymo procesuose* (Vilnius, LEU).

Pradėti reikėtų nuo konkretesnių dalykų, t. y. nuo projekto *Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo skatinimas* praeistorės. Jaučiu pareigą prisiminti ir priminti tai, ko buvau liudininkas prieš 10 metų. 2007 m. lapkričio 27 d. Vilniuje vyko didelė konferencija *Baltistika pasaulyje*. Tuometinė Lietuvos valdžia parodė išskirtinį palankumą ir susidomėjimą baltistikos likimu pasaulyje (to paties negalima pasakyti apie dabartinę). Galbūt taip nutiko ir dėl to, kad tuometinis LR prezidentas Valdas Adamkus buvo to plataus užsienio pasaulio ilgametis atstovas. Jis turėjo aiškų supratimą apie lituanistikos centro svarbą, jo ne tik praktinę naudą emigrantų gyvenime, pavyzdžiui, JAV. Prezidentas priėmė konferencijos dalyvius ir organizatorius, o susitikimo metu buvo pareiškęs: „Tik stiprios lituanistikos studijos Lietuvoje gali skatinti bendradarbiavimą su užsienio mokslo institucijomis ir lituanistikos sklaidą pasaulyje.“

Konferencijai pasibaigus, regis, tą pačią dieną, 2007 11 27, įvyko pasitarimas ŠMM. Dalyvavo Jolanta Zabarskaitė, Grasilda Blažienė, Danguolė Mikulėnienė (tuomet LKI buvo vienintelė Lietuvos institucija, kuriai rūpėjo baltistikos centrai, jų vidinės egzistencinės problemos; vėliau, kai buvo pradėtas skirti finansavimas, mumis besidominčių institucijų atsirado daugiau). Į pasitarimą atėjo Eugenijus Jovaiša, Zigmas Zinkevičius, Algirdas Sabaliauskas, kurie išsakė savo aiškiają poziciją. Buvo centrų atstovų. Prisimenu Pietro Umberto Dini,

* Tekstas parengtas 2017 m. balandžio mėn. 6 d. Pasaulio lituanistikos (baltistikos) konferencijoje *Lituanistika (baltistika) šiuolaikiniuose ugdymo procesuose* plenariniame posėdyje perskaityto pranešimo pagrindu. Konferencija buvo organizuota pagal ES SF finansuojamą projektą *Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo skatinimas* ir vyko Vilniuje, Lietuvos edukologijos universitete.

Vandą Kazanskienę, kitus. Būtent tada buvo apsispręsta dėl būsimo projekto, finansuojamo iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, kurio paskirtis būtų buvusi padėti užsienio baltistikai išlikti ir klestėti.

Baltistikos centrai, kaip ne rezidentai, negalėjo figūruoti kaip lėšų iš struktūrinių fondų gavėjai, dėl to pagalbon buvo pakviestos Lietuvos aukštojo mokslo institucijos, kurios kaip tam tikras administravimo stogas turėjo „uždengti“ visą projektą. Kalba tą kartą buvo tik apie administravimą. Į galvą net neatėjo mintis, kad ta institucija (ilgainiui pasirodė, kad tos institucijos: dabar kalbama apie vieną koordinatorių ir jo partnerius, t. y. kitus LR universitetus) turės savo konceptualių įžvalgų, savo norų, siekių ir savo sprendimais, kurie su centrais mažai aptariamai ir derinami, lems mums rūpimos veiklos planavimą bei realizavimą.

Formalus Lietuvos institucijos(-ų) įtraukimas į projektą, kuris tą kartą atrodė neišvengiamas ir šiaip abipusiškai naudingas, nulėmė ir tebelemia projekto pobūdį: žiūrint iš užsienio kartais susidaro įspūdis, kad dėl mūsų (t. y. centrų) labo ir vardan mūsų gerovės tos institucijos susikuria veiklos patys sau. Taip atsitinka be mūsų žinios ir galimybės ką nors paveikti. Per 10 metų nebuvo surengta ne vieno pasitarimo su pasaulio baltistikos centrų atstovais, kuriame būtų buvę aptarti projekto įgyvendinimo konceptualieji aspektai, pavyzdžiui, ministerijoje arba su projekto koordinatoriumi bei jo partneriais.

Tai juntama bendruose projekto apmatuose. Pagrindinis dabar deklaruojamas tikslas – stiprinti bendradarbiavimą su LR mokslo ir studijų institucijomis bei dėstytojų mobilumą. Kyla klausimas: ar Lietuvos pusė yra supažindinta su tikrąja situacija užsienyje? Yra įvairių sutarčių tarp universitetų, tarp atskirų šalių ministerijų, mokslo akademijų, naudojamės Erasmus programa ir t. t. Tos sutartys, kurių visada buvo ir bus, numato atitinkamų kvotų mainams, kurios kartais likdavo ir lieka neišnaudotos. Ar tikrai verta šiai veiklai skirti tiek daug energijos ir lėšų (5,8 mln. eurų)? Žinoma, gera turėti galimybę atsiųsti gabesni studentą, bet dabar ta pasiūla yra nepagrįstai išpūsta. Baltistikos centrai iš Vakarų tiesiog neturi tiek daug studentų, o esami užsidirba savo studijoms, studijuoja antrą specialybę arba dar kitoje aukštojo mokykloje ir semestro metu negali bet kada išvykti į užsienį. Kitokia padėtis, kaip buvo pastebėta kitų konferencijų dalyvių, yra Gruzijoje ir kituose baltistikos centruose Rytų Europoje, kur susiduriama su kitokia studijų motyvacija ir kitu studento tipažu.

Taip pat nelengva sutikti su nuomone, *resp.* projekto siekiu, kuris užsibrėžia tikslą stiprinti užsienio baltistų bendravimą ir bendradarbiavimą su Lietuvos mokslo institucijomis. Ar tikrai atrodo, kad esamo bendradarbiavimo nepakan-ka? Įvairūs mokslo projektai, kuriuose dalyvavo ir dalyvauja baltistikos centrų atstovai, turi savo ištakas, ritmiškumą, savo tvarkaraščius, kurių negalima veikti, intensyvinti ar kitaip reguliuoti pagal dabar prasidėjusį bendradarbiavimo

skatinimo projektą. Vizitų į Vilnių grafikas yra ir visada buvo labai tankus ir be aptariamąsios projektinės veiklos.

Kita rūpima veiklos sritis – kvalifikavimo kėlimo kursų rengimas. Tikslas kilnus, bet tų kursų 2012–2015 m. jau buvo tikrai daug. Užsienyje dirbantys lektoriai bei dėstytojai pagal savo kvalifikacijos lygį, atrodo, toli pranoksta savo kolegas, dirbančius Lietuvoje. Kiek galima važinėti į profesinio tobulėjimo kursus? Kartais reikia ir dirbti, tai yra taikyti savo patobulintas kompetencijas praktikoje, darbuose.

Kalbėdami apie tuos darbus ir konkrečius mums rūpimus uždavinius, galiausiai įstringame. Baltistikos centrai patys puikiai žino, ką, kada ir kaip jiems reikia (kartais ir būtina) daryti. Inicatyva turėtų eiti tik iš jų (išskyrus gal tik tas vietas, kur baltistikos centrai dar tik formuojasi). Projekto formalieji tvarkytojai neturėtų turėti teisės savo nuožiūra spręsti, ko užsienio baltistikai reikia, o ko ne, nes jiems gal šiek tiek pritrūksta žinių apie baltistikos centrus pasaulyje, jų būklę ir poreikius. Lietuvos pusė turi kontroliuoti lėšų tikslinį panaudojimą. Tie anksčiau minėti darbai, kuriuos baltistikos centrai yra suplanavę ir kuriuos mielai atliktų, reikalauja kompetencijų ir lėšų, tačiau įgyta patirtis rodo, kad būtent šie darbai LR mokslo ir studijų institucijoms kažkodėl atrodo neįdomūs ir nereikalingi. Centrams rūpimi darbai, aktualūs studentų, doktorantų, dėstytojų, mokslo darbuotojų užsiėmimai, kurie užtikrintų centrų gyvavimą bei raidą, kitaip sakant, viskas, ką galima pavadinti centrų poreikiais, nuolat intensyviai kinta. Idealu būtų, jeigu apie projekte vykdomus reikalingus, t. y. mums naudingus, darbus iš Lietuvos teirautųsi – norėdami, kad projektas būtų gyvybingas, – bent vieną kartą per semestrą, o ne išimties ir skubos tvarka vieną kartą per dvejus metus prieš projekto pradžią.

Visa tai baltistikos centrų atstovams kelia esminį klausimą: ar verta susiklosčiusiomis aplinkybėmis pasilikti projekte ir koks bendra(darbia)vimo santykis ateityje turėtų būti tarp Lietuvos mokslo ir studijų institucijų ir baltistikos centrų? Mat labai nesinorėtų matyti situacijos, kai dėl užsienio baltistikos centrų labo ir jų naudos (bet be jų žinios) tam tikra Lietuvos institucija arba užsienio baltistams nelabai žinomas jai atstovaujantis asmuo tyliai sudaro „tinkamą“ veiklos planą, prie kurio vykdymo maloningai kviečiama prisidėti.

Įteikta 2017 m. balandžio 21 d.

ILJA LEMEŠKIN

Praho Karolio universitetas

Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, Czech Republic

ilja.lemeskin@ff.cuni.cz